

Een Katwijkse Reuzenalk *Pinguinus impennis* (Linnaeus, 1758)

Arie Twigt en Bram Langeveld *

Inleiding

De Nederlandse Noordzeekust is een ideale plek om te zoeken naar schelpen, botten en andere organismen, of de resten ervan. De auteurs zijn er regelmatig te vinden, de eerste voornamelijk op het Katwijkse strand. Voor het gemak rekenen we het gehele strand tussen Noordwijk en Wassenaar tot het Katwijkse. Tijdens een van de zoektochten in 2018 op het strand ten zuiden van Katwijk richting Wassenaar trof de eerste auteur een relatief kleine wervel aan. Deze lag in een gruisbank bestaande uit voornamelijk horentjes, onder andere van de Wenteltrap *Epitonium clathrus* (Linnaeus, 1758), op de laagwaterlijn. De wervel belandde in een bakje met de vondsten van die dag en raakte in de vergetelheid. Totdat de auteurs in oktober 2019 een afspraak maakten om de verzamelde vogelbotten van het Katwijkse strand te bekijken in het Natuurhistorisch Museum Rotterdam. Tijdens het bekijken van de meegebrachte botten trok de wervel de aandacht van de tweede auteur. Het bleek een bot van een Reuzenalk (Fig. 1) te zijn: een in 1844 uitgestorven visetende vogel, familie van de Alk en Zeekoet, groot, zwart-wit, met flipperachtige vleugels waarmee het dier niet meer kon vliegen. Een bijzondere vondst.



Fig. 1: Een opgezette Reuzenalk in de tentoonstelling van het Muséum national d'Histoire naturelle in Parijs. (foto: Bram Langeveld)

Beschrijving

Het opvallende uitsteeksel aan de voorzijde typeert de wervel (Fig. 2 A t/m C) als de tweede halswervel, ook wel draaijer of epistropheus genoemd. Het bot is herkenbaar als een vogelwervel aan het relatief kleine, rechthoekige en ingesnoerde articulatievlak aan de achterzijde voor articulatie met de derde halswervel. De wervel is stevig gebouwd maar toch op veel punten licht beschadigd, zoals gebruikelijk bij (oude) strandvondsten. Toch zijn er nog voldoende kenmerken zichtbaar. Zo is duidelijk dat het wervellichaam opvallend ingedeukt is aan de linker- en rechterzijde en daardoor aan de buikzijde heel nauw is. Daar is de aanzet voor een benen kam duidelijk zichtbaar; de kam zelf is afgebroken. De aanzet van het doornuitsteeksel aan de rugzijde is stevig; het uitsteeksel zelf is afgebroken. Hoewel wervels over het algemeen aanzienlijk lastiger te determineren zijn dan veel andere vogelbotten (Serjeantson, 2009), was de determinatie hier relatief eenvoudig door te vergelijken met recente vogelskeletten in de collectie van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam (Fig. 3). De typische insnoeringen en kammen vonden we alleen terug bij de familie der Alken (Alcidae; Alken, Papegaaiduikers, Zeekoeten), maar de wervel van Katwijk is aanzienlijk groter dan die van de recente skeletten (Fig. 2 D t/m F). Draaijers van vogels uit sommige andere families hebben een vergelijkbare grootte als de wervel van Katwijk. Door de totaal andere bouw konden we die echter uitsluiten. Owen (1866) bestudeerde het skelet van de Reuzenalk nauwkeurig en kwam tot de conclusie dat het bijzonder sterk lijkt op dat van de recente Alk. Het formaat wijkt echter duidelijk af.

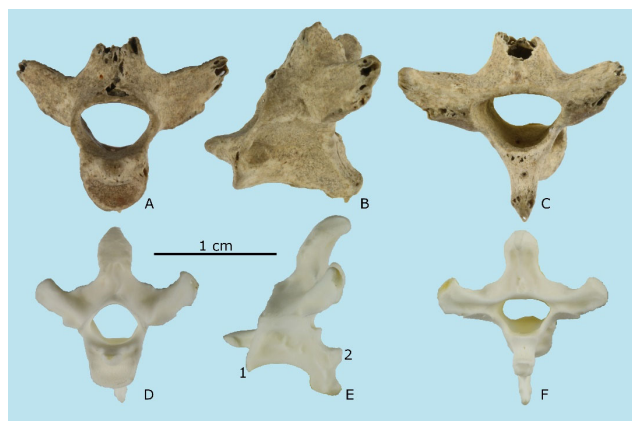


Fig. 2: Draaijers van Reuzenalk en Alk. A t/m C: Reuzenalk, strand Katwijk, 2018, collectie Arie Twigt; D t/m F: Alk, recent, strand Texel, 2003, collectie Natuurhistorisch Museum Rotterdam NMR9989-4555. Punten 1 en 2 in E geven de meetpunten aan. (foto: Bram Langeveld)

Determinatie

Om betrouwbaar onderscheid te maken tussen de wervels van Reuzenalken en die van recente Alken en Zeekoeten is het formaat dus belangrijk. Ondanks de beschadigingen bleek een afmeting nog betrouwbaar te nemen in de vondst



van Katwijk en het recente vergelijkingsmateriaal. Dit is de maximale lengte van het wervellichaam, met een schuifmaat gemeten tussen punt 1 en punt 2 op Fig. 2 E. Deze maat bedraagt bij draaiers van 13 Zeekoetskeletten in de collectie van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam 8,9 mm met een standaarddeviatie van 0,2 mm. Bij tien Alkskeletten is dat 7,9 mm en 0,5 mm. Statistische toetsen (t test en Wilcoxon test) tonen aan dat de wervel van Katwijk met een afmeting van 10,7 mm significant groter is. We kunnen de wervel dus betrouwbaar determineren als afkomstig van een Reuzenalk. Eenmaal eerder is er een draaier van de Reuzenalk aangetroffen op het Nederlandse strand, namelijk op het Banjaardstrand in Zeeland (Cardol & Langeveld, 2019). Die draaier is ook gebruikt bij de determinatie van het Katwijkse exemplaar.

Bespreking

Vogelbotten zijn op het strand zo nu en dan te vinden in grof gruis rond de laagwaterlijn. Het betreft, naar ervaring, voornamelijk fragmenten. Nauwkeurige bestudering ervan kan echter wel interessante ontdekkingen opleveren en meer licht werpen op de geschiedenis van de Nederlandse avifauna (Langeveld et al., 2017). Dat de wervel nog herkenbaar is, is vooral te danken aan de stevige bouw van dit skeletdeel. De besproken draaier betreft de tweede vondst van resten van de Reuzenalk op het Katwijkse strand. De eerste vondst is een opperarmbeen in de collectie van Patrick Ouwehand (Langeveld, in prep.). Van het strand van Noordwijk is ook een bot bekend (Langeveld & Passchier, 2015) en meer materiaal wordt

gevonden op de Zandmotor bij Ter Heijde (Langeveld, 2015). Deze vondst van Katwijk bevestigt opnieuw het brede voorkomen van de Reuzenalk langs de Nederlandse Noordzeekust (Cadée, 2016).

* (Natuurhistorisch Museum Rotterdam, Westzeedijk 345, 3015 AA Rotterdam, langeveld@hetnatuurhistorisch.nl)

Literatuur

- Cadée, G.C., 2016. Reuzenalk bezocht ook Nederland. *Natura* 113-1, 12-13.
- Cardol, A. & B. Langeveld, 2019. Reuzenalken van Dishoek en het Banjaardstrand. *Voluta KZGW* 25-2, 4-9.
- Langeveld, B., 2015. Vondsten van de reuzenalk *Pinguinus impennis* (Linnaeus, 1758) (Aves) uit het Eurogeulgebied. *Cranium* 32-1, 19-27.
- Langeveld, B. & J. Passchier, 2015. Een reuzenalk *Pinguinus impennis* (Linnaeus, 1758) op het Noordwijkse strand. *De Strandloper* 47-4, 18-22.
- Langeveld, B.W., J. Streutker & W. Prummel, 2017. Laat-pleistocene en holocene vogels (Aves) van de Delflandse Kust (Eurogeulgebied), met een inventarisatie van vogelresten van andere Nederlandse stranden en de aangrenzende Noordzee. *Cranium* 34-1, 74-91.
- Owen, R., 1866. Description of the skeleton of the Great Auk, or Garfowl (*Alca impennis* L.). *Transactions of the Zoological Society of London* 5, 317-335.
- Serjeantson, D., 2009. *Birds*. Cambridge Manuals in Archaeology.



Fig. 3: In het Natuurhistorisch Museum Rotterdam wordt een uitgebreide collectie vogelskeletten bewaard, onontbeerlijk voor het determineren van fossiele vogelbotten. (foto: Bram Langeveld)